

Katarina Rešek – Kukla, Mia Skrbinac,
Sarah Al Saleh in Mina Milovanović

»Sestre so v bistvu vitezinje.«

VERONIKA ZAKONJŠEK

V letu, ko je domača politika izredno stanje pandemije izkoristila za napad na kulturo – ta neperspektivni, parazitski sektor, ki brez vidnih mednarodnih rezultatov izžema državni proračun – je na enega najprestižnejših in največjih festivalov kratkometražnega filma Clermont-Ferrand izstrelilo **Sestre** (2021) režiserke Katarine Rešek, ki jo domača umetniška scena pozna predvsem pod psevdonimom Kukla. Film, ki je kljub nizkemu proračunu pometel s svetovno konkurenco in se izmed sedem tisoč prijav med prvimi uvrstil med 78 filmov tekmovalnega programa, je na predvečer slovenskega kulturnega praznika v osrčju Francije osvojil tudi glavno festivalsko nagrado (grand prix), s tem pa se avtomatsko povzpел med predlagane kandidate za nominacijo za kratkometražnega oskarja.

Kukla, sicer glasbenica in režiserka, je po zaključenem študiju režije na AGRFT s svojim unikatnim vizualnim stilom, polnim premišljenih detajlov, cvetja in barvnih kontrastov, sprva zavzela svet glasbenih videospotov, a je spajanje različnih žanrov, tradicij in kultur, ki jih je najprej raziskovala skozi zvoke in vizualne elemente svoje

elektronske »slavic gangsta geisha pop« glasbe, kmalu začela pretakati tudi v filmske scenarije, skozi katere – predvsem v odnosu do ženske in ženskega telesa – raziskuje vzporednice, presečišča in zmesi kultur, ki jih je za sabo pustila nekdanja Jugoslavija. Že v svojem diplomskem filmu **Plavanje** (2014) nam je tako skozi družinski konflikt islamske deklice, soočene s prvo menstruacijo, predstavila razmislek o trku zahodne kulture in patriarhalne tradicije Balkana, našo »post-balkansko« realnost pa zdaj raziskuje tudi v **Sestrah**, ki predstavljajo neke vrste študijo za njen nastajajoči celovečerec **Fantasy**.

Sestre Sina, Mihrije in Jasna so dekleta poznih najstniških let, ki jih namesto krvnih sorodstvenih vezi povezuje življenjska usoda izpolnjevanja družinske vloge sodobnih virđin.¹ Dekleta fantovskega videza, oblečena v ohlapne sive trenirke in z lasmi, trdno spetimi v nizek čop, trenirajo borilne veščine in se zadržujejo zase, stran od večinoma moških vrstnikov, ki se ob metanju žoge in zmerjanju svojih deklet kratkočasijo na od sveta pozabljeni blokovski ploščadi. Njihov skromni vsakdan obdaja sivina socialistične arhitekture, pritlehno nasilje okolice ter dnevno ostrenje moči na skromnih zelenih površinah naselja, kjer okoli sebe izgrajujejo nevidni ščit pred patriarhalno kulturo, ki se na njihove nacionalno mešane korenine in spolno nedefinirano identiteto odziva z dobršno mero ksenofobne in mizogine nestrpnosti. A surovo realnost, na katero so obsojene ob vsakem vstopu v zunanji svet, ves čas dopolnjuje

1 »Virđina« je kulturni fenomen Črne gore, Kosova in severne Albanije, ki predpostavlja, da morajo dekleta v družinah brez moških potomcev prevzeti moško identiteto in se doživljenjsko obvezati k celibatu.

Mia Skrbina, Sarah Al Saleh, Mina Milovanović, foto: Peter Perunović

mehka, sanjska atmosfera njihovega »notranjega« sveta, ki ga s sobnimi lučmi in stenski okraski poskušajo narediti čim bolj toplega in domačega. Gre za prostor, kjer si dopustijo padec svojih mask, ki sicer vselej sugerirajo mrko resnost in fizično moč, in kjer svoje dolge lase češejo ob prepevanju Cece, kramljajo o sestrah Kardashian in sanjajo o (finančno) samostojnem življenju, osvobojenem družinskega bremena.

Ko tako nekega večera pod sojem klubskih luči, ki surovost njihove sive patriarhalne realnosti prepovijajo z intenzivnimi rdečimi in modrimi odtenki, v daljavi uzrejo Fantasy, se ta sprva zazdi kot fantazijski privid. Gre za žensko, ki skozi tranzicijo to šele postaja in ki z življenjem zunaj okvirov heteronormativnosti z dekletki deli svojo drugačnost in odrinjenost na rob družbe. Vajena obračunavanja s ponižujočim spolnim nasiljem okoliških moških, dekletom tako kmalu v enem ključnih trenutkov filma priskoči na pomoč, Kukla pa s trkom teh raznolikih in v mnogih pogledih še nastajajočih ženskih identitet postavi odličen temelj za nadaljevanje zgodbe skozi celovečerni prvenec.

Film Sestre je svetovno premiero doživel na največjem festivalu kratkometražnega filma Clermont-Ferrand, na katerem je prejel tudi grand prix. Kakšni so občutki glede virtualne realnosti, v kateri je bil film predstavljen publiki?

Kukla: Med samim snemanjem sploh nisem razmišljala o tem, da bo film na neki točki predvajal na festivalih; to mi je vedno neka znanstvena fantastika. Tako da si definitivno nismo predstavljale takšnega sveta, sploh Sestre ne, ki imajo pravilo, da »jbeš internet« (smeh). Če sem čisto iskrena, mi je bilo kar malo kaotično spremljati ves festival, čeprav je šlo za res veliko čast. Tudi znanka iz Francije mi je rekla, kako žal ji je, da nismo mogle festivala doživeti v živo. Ker je res posebno doživetje, ko v dvorani gledaš svoj film skupaj s tisoč ljudmi.

Mia: Jaz še vedno dojemam, da smo bile sploh sprejete na festival. Predvsem v teh časih, ko vlada nek občutek neperspektivnosti in zastoja kulture, je dobiti tako novico povsem nedojemljivo. Da lahko nek film, posnet v tako majhni ekipi in s tako skromno produkcijo, pride na tak festival in nekaj dobi.

Mina: Meni je bil to prvi projekt in si še vedno ne znam povsem

predstavljati, za kako veliko stvar gre. Pred tem sploh nisem vedela, da takšne stvari obstajajo, in si nikoli nisem predstavljala, da bo to tako veliko. Da bo šlo ven iz Slovenije.

Navdih za film se je rodil iz pojava koso-ovsko-albanskih virđin, ki v družinah brez moških potomcev prevzamejo vlogo moškega. Gre za kulturni fenomen menjave spolne identitete, ki pa je – za razliko od trans oseb, kakršna je Fantasy – na neki način družbeno sprejemljiv. Kaj je vzbudilo zanimanje za tovrstno temo in kakšen je bil proces ustvarjanja scenarija?

Kukla: Teme telesa in pozicije ženske v družbi me že dolgo zanimajo, tako da jih v svojih delih raziskujem že daljši čas. Ampak prva ideja je nastala leta 2015, ko sem delala videospot za *Your Gay Thoughts* in vanj vključila tri like fantovskih punc. Potem pa sem skozi spremljanje našega »lepega« patriarhalnega Balkana vse bolj začela zaznavati neke kontradiktornosti, ki mi sploh niso jasne. Na eni strani imamo fenomen virđin, po drugi strani pa nesprejemanje, homofobijo, transfobijo. In iz tega se je pojavilo zanimanje, kaj se zgodi, ko se srečata sodobna virđina

Sestre, foto: Peter Perronović

Sestre (2021)

in trans oseba. To pa za seboj potegne še druga vprašanja o tem, kdo viridine sploh so. Ene so sprejele svojo vlogo, druge ne – in enim je prevzetje te vloge pomenilo svobodo, ki je sicer kot ženske niso mogle živeti. Eden izmed motivov za lik *Sester* so tako punce, ki se jih tudi sama spomnim iz otroštva: s svojimi spetimi čopi in *baggy* trenirkami. Živele so doma, tudi kot odrasle, že skoraj kot neke sužnje svoje družine. Zanimivo pa se mi je zdelo razviti tudi lik, ki se upira tem družbenim pravilom s setom svojih pravil, ta pa prav tako lahko postanejo osebni zapor. Na koncu tako ne gre toliko za preizpraševanje samega spola, ampak predvsem identitete in osebne svobode – je ta sploh možna?

Mia: Jaz vidim res tanko mejo, ampak hkrati pomembno razliko, med sodobnimi viridinami, temi sužnjami svojih družin, in transspolno osebo, ki to življenje nosi v sebi in se za spremembo odloči sama. Žalostno je, da v kolikor ženske ne morejo ali nočejo ustrezati svoji pričakovani normativni vlogi – tisti edini, ki je dovoljena v družbi –, nimajo druge opcije kot umik, ki pa se bere kot nezmožnost biti ženska. Gre za ujetnice nekih nedefiniranih vlog.

Vloge so od vseh treh zahtevale precejšen fizični napor, tako v smislu učenja borilnih veščin kot vsesplošne telesne preobrazbe: gibanja telesa, zavzemanja prostora ipd. Kakšne so bile telesne priprave na film in kako ste razvile dinamiko med sabo?

Mia: Mina trenira kick-box, tako da nam je tukaj ona res precej pomagala. Drugače pa sem tudi zaradi tega, ker nisem delala s kolegi igralci, ampak z naturščiki, ves čas imela občutek, da je Kukla iskala nas, ki že imamo te lastnosti v sebi. Tako da je bil tudi

občutek scenarija, katerega okvir sem sicer poznala, da je vse zelo odprto. Da dopušča ogromno prostora za naš lasten *input*, izkušnje, občutke. Seveda pri vsakem liku vedno črpaš iz sebe, ampak tukaj je bilo to še dosti bolj pristno. Skozi priprave smo ustvarjale povezanost in iskale dinamike, ampak v tem je bilo tudi veliko pozicioniranja in ostrenja moči. Da se prepustiš tej dinamiki, je potrebnega veliko poguma; edino, česar smo se lahko oprijele, je bila vez, ki smo jo ustvarjale med sabo. Vsaka se je v tem procesu znašla v neki svoji ... ne nujno stiski, ampak vsekakor preizpraševanju. Vsaj jaz sem imela občutek, da sem se v času, ko sem se spajala v *Sestre*, poglobljala tudi vase; v neke dele sebe, ki si jih prej nisem upala videti – za to raziskovanje do zdaj niti ni bilo zares prostora.

Kukla: Že v startu sem iskala nekoga, ki ima vsaj neke osnove borilnih veščin. Mina res obvlada kick-box, Sarah ima izkušnje preko starejšega brata, Mia pa preko faksa. Ampak smo kasneje seveda imeli tudi vaje in treninge. V svojih delih se dosti ukvarjam z vprašanjem telesa in s tem, kdo si lasti žensko telo, tako da se mi je zdelo pomembno, da se tudi one med sabo telesno začutijo, da skupaj dihajo in švicajo.

Sarah: Izkušnja nas je res zblížala, tako da že komaj čakam, da začnemo delati naprej.

Sarah in Mina, kakšen izziv je bilo snemanje za vaju, ki nista imeli predhodnih igralških izkušenj? Kako vaju je Katarina sploh odkrila?

Sarah: Mene je Kukla odkrila na Instagramu in me povabila na avdicijo. (*smeh*) Ko smo začele s snemanjem, pa smo se me tri praktično takoj ujele. Snemanje je trajalo tri dni, ampak se

mi zdi, da smo postali kot ena mala družina. Z Mino scenarija sicer nikoli nisva dobili v roke, tako da se je vse razvijalo zelo spontano. Ampak se mi zdi, da mi je Mihrije zelo podobna, takoj sem se našla v njej. Tudi jaz sem nekako najbolj krhka izmed nas treh. Res je bila močna izkušnja.

Mina: Jaz ne vem, kako me je Kukla našla. Nekega dne sem pred poukom slovenščine izvedela, da sem v ožjem izboru za neko snemanje. Do te točke nisem Kukle še nikoli niti videla niti slišala – tudi na avdiciji nisem vedela, kako izgleda, nič nisem vedela niti o vsebini snemanja. Vse punce so izgledale čisto drugačne od mene in na neki točki se mi je zdelo, da sem prišla na napačno avdicijo. Res si nisem mislila, da bo kaj iz tega. Izkušnja pa je bila zelo zahtevna. Mogoče tega niti nisem dojela med snemanjem, ampak šele pozneje – ko se je vse skupaj končalo in sem pogledala film. Ta ti res pusti nek občutek, in ko ga pogledaš, nisi več isti.

Kukla: Jaz sem v vsaki izmed deklet videla njihov lik. Res mi je bilo noro, da so se v filmu nabrali ljudje, ki jim ni bilo treba ničesar imitirati, ker so enostavno bili to, kar sem iskala. To je bila tudi vedno moja vizija, da najdem igralke, ki na nek način so ti liki.

Zanimiv je tudi detajl, da kar dve od treh deklet nosita slušni aparat, čeprav naglušnosti film nikoli ne pokaže kot hibo – prej zgolj kot vrata v neko ločeno realnost, kjer se lahko precej enostavno distanciraš od zunanjih dejavnikov ... Kako se je porodila ideja za ta element?

Kukla: Moji prijatelji imajo društvo, ki veliko dela z mladimi gluhi in naglušni. Predlani, ko sem bila v zaključni fazi scenarija za *Sestre*, sem šla na Tajsko snemat neko njihovo

izmenjavo. Takrat sem prvič res od blizu spoznala ta svet, ki me je povsem fasciniral. Res je bogat in razdelan; gre za neko realnost, ki je mi, »slušечи«, enostavno ne vidimo in ne zaznamo. Imajo drugačen besednjak, drugače tudi procesirajo čustva. Slušni aparat, s katerim se priklapljaajo na naš svet, mi je pa zanimiva prisposoba, ker je na nek način njihova šibkost, po drugi strani pa prav posebna sposobnost. Je nekaj, kar jih odreže od sveta, ampak jih tudi zaščiti – ko dajo aparat dol, je to neka defenziva pred svetom. In film tega ne problematizira, ker ne maram, da bi morale biti takšne stvari posebej upravičene ali razložene. Njihov svet mora postati bolj viden, ker dokler ne bo, tudi ne bo sprejet kot normalen, čeprav gre za nekaj najbolj normalnega na svetu.

Virđine so zavezane k celibatu, pa vendar v primeru Sester to ne pomeni, da jih okolica preneha dojemati seksualno. Eden najbolj pretresljivih prizorov tako zelo nazorno prikaže spolni napad – ki je obenem še ksenofobno motiviran. Kako ste se lotile snemanja tega prizora, da ste se na setu vseeno počutili varne?

Kukla: Okoli tega smo se dejansko veliko pogovarjale. Zelo je žalostno, ampak statistično gledano težje najdeš žensko, ki ni imela izkušnje s tem, kot žensko, ki je nekaj takega doživela. Tako da je prišlo do več intimnih pogovorov, ki so odpirali naše poglede in perspektive na to temo. Kot režiserki mi je bil to velik izziv, ker Mina in Sarah nista dobili scenarija vnaprej, tako da sem ju morala nekako voditi v to smer, preden sta sploh vedeli, kaj se bo v filmu zgodilo. Res mi je bilo pomembno, da smo se vsi počutili varne in da ne bi prišlo do kakšne dodatne zlorabe na setu. Že na vajah, pa tudi na snemanju smo imeli

koreografa pretepa, tako da je bila zmeraj ohranjena meja. Ker je bilo ta prizor težko prebaviti čisto vsem, ki smo bili tam, ne samo igralkam. Tudi fantom.

Mia: Težko je opisat načine, principe in prijeme ustvarjanja varnega okolja, se pa zelo jasno začuti, ko to je ali pa ni vzpostavljeno. Tukaj je bil ves čas prisoten občutek spoštljivosti, tudi s strani fantov, ki so bili vpleteni v prizor.

Sarah: Res je med nami stekla neka iskrena energija, ker smo bile vse vsaj enkrat v življenju v taki situaciji.

V preteklih mesecih se je po Balkanu razmahnilo gibanje Nisam tražila, v Sloveniji je tovrsten dialog odprla prav Mia. Na nek način pa se sporočilnosti slogana dotika tudi vaš film, ko v ospredje postavlja temo sestrstva in ženske solidarnosti. Kaj bi si v tem kontekstu želele, da publika odnese od vašega filma?

Kukla: Mene je to peljalo kar neka-ko samo po sebi. Name ni vplival #jztudi, ampak je bil to zelo iskren odziv na situacijo, ki jo poznamo že od nekdanj in jo čutimo in živimo še danes. Doslej sem sicer prejela zlasti odzive iz tujine in vesela sem, da dobivam sporočila od ljudi, ki se jih je film dotaknil, tako da so začeli o takih stvareh bolj intenzivno razmišljati. Ta film je šel iz nas tako iskreno, instinktivno in intuitivno, da ni bil mišljen kot neko racionalno politično sporočilo, čeprav je ob koncu dneva tudi to. Nekako je sovpadel s trenutnim družbenim momentom, ampak se je vse skupaj razvilo povsem organsko. Čas je pokazatelj in katalizator vsega, in v letu 2021 je končno čas za svobodo. Tako da si želim iskrene in odprte publike, ki sprejme sporočilo filma in pusti, da se jih dotakne.

Mina: Sama ne vem veliko o tej temi in sem se dosti naučila skozi snemanje.

Želim si, da bi ljudje od tega filma zato odnesli prav to: da se učijo. Ne samo o tem, kaj predstavljajo te punce, ampak da se začnejo zavedati, da ne vedo vedno, skozi kaj gredo določeni ljudje; kaj mislijo, kaj čutijo. Ne glede na naše politično stališče in nestrinjanje bi morali prakticirati spoštljivost do tistih, ki so drugačni. Z njihovim življenjem se ti ni treba strinjati, ampak neko spoštovanje mora obstajati. Predvsem pa moraš ostati odprt do tega, da se učiš in na neki točki spremeniš svoje mnenje. Tudi fantje, ki so snemali z nami, niso nič vedeli o tej temi; skozi njihov pogled in doživljanje se je videla razlika med začetkom in koncem snemanja.

Kukla: Glede njih me je že na začetku presenetila ta odprtost. Je pa res, da je bilo tudi njim – ker transspolno osebo v filmu res igra transspolna oseba, ki je trenutno v tranziciji – to nekaj, kar so morali spoznati, predelati in sprejeti. In se mi zdi, da na koncu so.

Mia: Oziroma tudi če niso in jim je bilo to še zmeraj tuje, se je nekako odprl prostor sprejemanja. Ni nujno, da se razumemo, da se strinjamo – ampak se sprejemamo, ker nas veže nek skupni cilj. Tako da smo imeli priložnost v enem takem malem mehurčku videti potencial normalnega sveta. Sveta, kakršen bi lahko bil. Žal pa živimo v družbi, v kateri se je treba za osnovne človekove pravice še zmeraj boriti, ne glede na to, ali gre za pozicijo ženske v družbi ali za kakšno drugo obliko nasilja.

Pomemben element filma je tako tudi glasba, ki zajema vse od bolgarskega pevskega zbora do Zdravka Čolića. Predvidevam, da se za vsako izbiro pesmi skriva poseben pomen. Kakšen je tvoj proces ustvarjanja, ko pride do

prepletanja glasbe in zgodbe; je glasba že predvidena v scenariju?

Kukla: Večina komadov je vključenih že v scenarij, ker zame niso neka zgolj atmosferska spremljava, ampak predvsem komentar ali emocionalna odsliskava lika, scene, dogajanja. Tako da so zelo premišljeno izbrani. Zanima me ta hibrid med videospotom in filmom, kjer lahko tudi glasba deluje kot svoj lik. Na isti način jo obravnavam kot barve in kompozicijo. Komad *Pusti, pusti modu* Zdravka Čolića tako govori o tem, kako je bila ženska obravnavana v 80. letih, ko je bilo povzdigovanje materialističnih vrednot zavračano, osovraženo, nesprejeto. Po drugi strani pa potem Vuk Mob s svojo pesmijo *Vatikan* opolnomoči prav ta materializem: »*Jaka je k'o Vatikan, ništa keš, samo plastika.*« Zanimivo mi je, kako je ves čas prisotno to neko moško oko, ki bdi nad žensko, in kako se to oko spreminja s časom. Vatikan je hkrati del turbofolka, ki je tudi pri nas zelo prisoten in ustvarja specifično kulturno ozračje, ki prinaša ogromno sporočil. Tudi pri komadu Cece *Zabranjeni grad*, ki ga v nekem prizoru poje Mia, gre za polno močnih trditev, ki ogromno povedo o tem, kako dojemajo žensko v naši regiji. Nasprotno pa je v bolgarski zborovski glasbi prisotna neka zemeljska virđina, neka srž Balkana; ta naša prst, naše gore, ovce.

V filmu je zanimiv tudi vizualni kontrast med prizori, posnetimi v notranjih ali zunanjih prostorih – prvi so pogosto prežeti z močnimi barvami (v tem kontekstu v nočnem klubu tudi prvič uzremo Fantasy, zato deluje skoraj kot privid, fantazija), medtem ko je zunaj slika veliko bolj surova, realistična. Lahko poveš več o tej barvni »simboliki«?

Kukla: Spet sem izhajala iz tega, kar me že vseskozi zanima – srečanje dveh

svetov. Prvi je svet, ki ga nosijo v sebi in ki se vidi tudi v tem, kako svoje skromne sobice nadgrajujejo z nekimi lučkami ... v kontrastu s surovostjo drugega, zunanjega sveta, v katerem se mi zdi, da se mora pokazati neka sivina. Zanima me ta nadrealizem, magični realizem; *post-balkan magic*. Tako da se barve pojavljajo predvsem kot oris njihovega notranjega sveta. Zunaj pa si tudi one ne upajo živeti sebe, zato je prisoten še ta oklep. Viteški. Sestre so v bistvu vitezinja.

Zanimiv je tudi koncept njihovih »desetih zapovedi« oz. pravil.

Kukla: To njihovo sestrstvo je po eni strani obrambni mehanizem, neka varnost, ki je po drugi strani tudi zapor. Ves čas me je zanimalo tudi to, kako delujejo kot kolektivni lik. Vsaka zase so različne, kar se tudi občuti v filmu, ampak delujejo kot skupina, kar ni vedno najbolj zdravo. Zato tudi nisem hotela poudarjati nekega idealizma. Vidi se, da so tudi med njimi razmerja moči. Na nek način so *Sestre* tudi en tak manifest, ki se izraža skozi teh deset pravil.

Sestre naj bi bile študija za tvoj celovečerni prvenec Fantasy. Lahko poveste kaj več o nastajajočem filmu?

Kukla: *Fantasy* se začne tam, kjer so se *Sestre* končale, tako da je spoznavanje *Fantasy* začetek filma. Premislek, ki ga lahko povem že zdaj, je, da *Sestre*, torej te tri fantovske punce, sodobne virđine, spoznajo žensko, ki to šele postaja. Ona jih na nek način nauči biti ženske – kar pa ne pomeni, da jih uči, kako naj se šminkajo, ampak da jim predstavi, da je lahko ženska vsakdo, ki to hoče biti. In da so lahko kakršnakoli verzija sebe. Odnosi se bodo še nadgradili, v ospredju pa bo

tudi individualni razvoj vsakega lika. Ukvarjamo se v bistvu z vsemi postbalkanskimi tematikami, med katerimi je velika stvar tudi dogovorjena poroka, ki je še vedno zelo aktualen pojav albanske manjšine. To trenutno zelo raziskujemo. Želim, da scenarij ostane neka odprta forma, ker smo film vsi mi, ki ga delamo. To ni samo moja vizija. ■